

ՎՐ. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ՄԱՏՂԱՃ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ՎԱՐԱԿԻՉ
Հ Ի Վ Ա Ն Դ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Ն Ե Ր Ը
ՅԵՎ.

ՆՐԱՆՑ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ
ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

619

2-15

ԳՅՈՒՂԶՐԱՏ

1934

ՅԵՐԵՎԱՆ

8639

30 JUL 2010

619

ՎՐ. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

2-15

• ար.

3119 1006 29540

ՄԱՏՂԱԶ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ՎԱՐԱԿԻՉ
Հ Ի Վ Ա Ն Դ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Ն Ե Ր Ը
ՆՐԱՆՑ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ
ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

ԳՅՈՒՂԴՐԱՍ

1934

ՑԵՐԵՎԱՆ

ՄԱՏՂԱՇ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՅԵՎ ՆՐԱՆՅ ԴԵՄ ՊԱՅԳԱՐԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Սոցիալիստական անասնապահութան զարգացման սպառնացող ժամանակները վտանգը հանդիսանում է մատղաշների վարակիչ հիվանդությունը, վորն առանց մեղանից հազարավոր զոհեր է խլում:

Հյուծված, աշխատանքի և կաթնարտադրության համար անպետք դարձած, ծերացած անասունների հին սերունդը՝ յեթե չփոխարինենք առողջ և ավելի արդյունավետ մատղաշների նոր սերնդով, պարզ է, վոր մեր անասնապահությունը կդնենք լուրջ վտանգի տակ:

Մեր հոտերի կազմակերպումը և համալրումը պետք է կատարվի բնական կլիմայական պայմաններին հարմարված տեղական բնույթի, ինչպես նաև տեղական ու ազնվացեղ անասունների խառնուրդից ստացվող սերնդի հաշվին, վորովհետև ուրիշ տեղերից ներմուծված անասունները՝ չկարողանալով հարմարվել տվյալ վայրի կլիմայական և աշխարհագրական պայմաններին, յենթարկվում են զանազան հիվանդությունների:

Ուրեմն, մեզ հարկավոր է, ինչ գնով էլ լինի, պահպանել մատղաշներին և սաշտպանել նրանց վաղեմի հիվանդություններից՝ անասնապահության գլխավոր թշնամիներից, ինչպիսիք են նորածինների սպիտակ փորլուծը, թոքերի վարակիչ բորբոքումը և վարակիչ հոդատապը:

Պատ. խմբագիր՝ Արս. Արքահամյան

Ման. խմբագիր՝ Անվոդյան

Հեղվ. խմբագիր և սրբագրիչ՝ Խ. Այվազյան

Հանձնվել է արտադրության 1934 թ. հունիսի 2-ին

Ստորագրված է տպագրելու 1934 թ. հունիսի 14-ին

Դրավատի լիազոր № 261

Հրատ. № 108, պատվեր № 396, տիրած 2000

ՅԵՐԵՎԱՆ, ԳՅՈՒՂՀՐԱՍԻ ՏՊԱՐԱՆ, ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ 50

Ի՞նչ է ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆԸ

Վարակիչ հիվանդությունն այնպիսի մի հիվանդություն է, վորը հիվանդ անասունից փոխանցվում է բոլորովին առողջ անասունին: Որինակ, յեթե ծաղիկով հիվանդ մի վոչխար պահում ենք առողջ վոչխարների մոտ, մի քանի օր հետո տեսնում ենք, վոր առողջ վոչխարներն ել սկսում են հիվանդանալ ծաղիկով: Իսկ յերբ թունավոր կամ փտած խոտ ուտելու հետեւանքով հիվանդացած մի վոչխար թողնում ենք առողջ վոչխարների մոտ, վորոնք չեն կերիլ այդ թունավոր կամ փտած խոտը, նրանք յերբեք ել չեն հիվանդանում: Սրանից պարզվում է, վոր ծաղիկով հիվանդ վոչխարի մարմնի մեջ կա այնպիսի մի նյութ, վորը՝ յեթե շփման կամ ողի միջոցով անցնում է առողջ վոչխարին, նա ևս հիվանդանում է նույն հիվանդությամբ: Հիվանդություն առաջացնող այս նյութը մենք անվանում ենք վարակ, իսկ հիվանդությունը՝ վարակիչ հիվանդություն:

Ի՞նչ է ՎԱՐԱԿԻ

Վարակիչ հիվանդությունն առաջացնում են սովորական, չզինված աչքին անտեսանելի փոքր եյակները, վորոնք ապրում են հիվանդ կենդանու մարմնի մեջ և այնտեղ բազմանում: Յեթե վարակված, հիվանդ անասունի արյունից մի կաթիլ քսենք ապակու վրա և 800-ից 1000 անգամ խոշորացնող, մանրադիտակ կոչված գործիքով քննենք, այնտեղ կտեսնենք դադասեղի գլխի մեծությունովը, ձվաձև կամ քիչ յերկար յարմրիներ: Այս փոքր, կենդանի եյակները կոչվում են մանրեններ (միկրոբներ):

Կան նաև այնպիսի վարակիչ հիվանդություններ, վորոնց մանրեններն անհնար է տեսնել, թեկուզ 2000 անգամ խոշորացնող մանրադիտակի տակ՝ շնորհիվ նրանց չափազանց փոքր լինելուն: Որինակ՝ դաբադ հիվանդության վարակը:

Մանրենները բազմանալու մեծ ընդունակությունն են: Յեթե նրանց տրվի նպաստավոր պայմաններ, ջերմություն և կեր, նրանք ամեն մի քսան բույլում կբազմանան: Լույսը մանրենների բազմացման արգելք է հանդիսանում: Մանրեններն ամենից շատ զարգանում են ոգափոխությունից դուրս, մութ, կեղտոտ գոմերում, վորտեղ նրանք իրենց համար գտնում են զարգանալու նպաստավոր պայմաններ, ինչպիսիք են գոմի ջերմությունը, աղբաջուրը՝ վորպես կերի միջավայր և մթությունը: Նրանք կարող են զարգանալ և գոմից դուրս, աղբակույտերում և այնտեղ յերկար ժամանակ իրենց գոյությունը պահել: Մանրենները զարգանում են նույնպես ճահճային տեղերում, լճացած և կանգնած ջրերում:

Մանրենների զարգացման արգելք են հանդիսանում ոգափոխվող, լուսավոր և չոր գոմերը, գոմի բակերի սալահատակումը, ճահճների, լճացած և կանգնած ջրերի չորացումը և գոմերի հաճախակի ախտահանումը:

ՎՈՐՏԵՂ Ե ԳՏՆՎՈՒՄ ՍԿԶԲԱԿԱՆ ՎԱՐԱԿԻ

Վարակը գտնվում է հիվանդ անասունի բերնում, ստամոքսում, աղիքներում, արյան մեջ, ներքին գործարաններում և մարմնի բոլոր մասերում: Վարակը կարող է գտնվիլ հիվանդ անասուններին խնամողների ձեռների, վոտների և շորերի վրա: Վարակը գրտ-

նվում է նույնպես հիվանդ անասունների դոմում, աղբի մեջ և գոմում գործածվող առարկաների վրա:

Թե հորթերի և թե գառների համար ամենավերապահվոր վարակիչ հիվանդություններն են սպիտակ փորլուծը և թոքերի բորբոքումը: Քուռակների և հորթերի վարակիչ հոդուղուցքը նույնպես պատճառում է բավական մեծ վնասներ: Մենք կանգ կառնենք միմիայն այս յերեք դիտավոր հիվանդությունների վրա:

Մատղաշների վարակիչ հիվանդությունները շատ հաճախ առաջանում են վատ խնամքի և կերակրման հետևանքով: Մեղ բոլորիս հայտնի յե, վոր թույլ, վատ սնվող անասուններն ավելի շուտ են հիվանդանում, քան ուժեղները: Այն բոլոր պայմանները, վորոնք թուլացնում են անասուններին, նպաստում են վարակիչ հիվանդության առաջացման:

Այս թուլացնող ազդակներից են՝

ա.) մայր անասուններին անբավարար կամ վատորակ կերերով կերակրելը:

բ.) մայր անասունների հիվանդոտ լինելը:

գ.) մոլթ, ցուրտ, խոնավ և միջանցիկ քամիների յենթակա գոմերը:

դ.) նորածինների անկանոն և վոչ ոացիոնալ կերակրումը:

Վերահիշյալ պայմանների տուգործությունը նպաստում է վարակիչ հիվանդության տարածման և նրա կործանիչ գործունեությունից: Այժմ ծանոթանալով սպիտակ փորլուծի հետ:

Հորթերի ՍՊԻՏԱԿ ՓՈՐԼՈՒԾԸ

Հորթերի սպիտակ փորլուծը նորածին հորթերի սուր վարակիչ հիվանդություն է, վորի ժամանակ առաջանում է առատ, սպիտակ գույնի գարշահոտ փորլուծ:

Յերե կաթի կամ ուրիշ նյութերի միջոցով նորածին հորթի մարսողական գործարանների մեջ մուտք են գործում վորոշ վարակիչ մանրէներ, նորածինը հիվանդանում է սպիտակ փորլուծով: Բացի մարսողական գործարաններից, վարակը կարող է նորածնի դեռ չչորացած պորտի միջոցով անցնել նրա այրան մեջ և այս ձևով առաջացնել հիվանդությունը:

Սպիտակ փորլուծով հիվանդ հորթերի կղկղանքի (աղբի) մեջ գտնվող վարակիչ մանրէները՝ խոտի, գոմի պատերի և ուրիշ առարկաների վրա ընկնելով, յերկար ժամանակ կարող են իրենց վարակելու ուժը պահել, այնպես վոր, յերբ նորածին, առողջ հորթն իր բերանն է վերցնում այդ վարակված խոտից մի շուղ, կամ աղբով կեղտոտված պատն է լիզում, նա կուլ է տալիս վարակիչ մանրէները և հիվանդանում: Հորթերը կարող են վարակվել և իրենց մորը ծծելիս, յերբ նրա կուրծքը, գոմի կեղտոտ հատակին նստելիս, կեղտոտվում է աղբով: Նորածինը կարող է վարակվել հենց ծնած ժամանակ, մոր ծննդական գործարանի արտաքին մասից, յերբ ծնվելիս նրա բերանը շփվում է

հեշտոցի կեղտոտված մասի հետ և վարակն ընդունում։
Վարակը հորթին կարող է փոխանցվել հորթապահի
անմաքուր ձեռների միջոցով, յերբ նա իր մատները
հորթի բերանն է դնում՝ նրան կաթ խմել սովորեցնելու համար։

Նախապես չյուացրած անմաքուր կաթնաման-
ները կարող են նույնպես վարակի աղբյուր դառնալ։
Նորածին հորթի մարսողական գործարանները
ծնվելու առաջին օրերը դեռ ամրապնդված չեն, այն-
պես վոր փոքր անդգուլթյունը նրա կերակրման ժա-
մանակ, կարող է առաջացնել ստամոքսի խանգարում,
հասարակ փորլուծ, վորը հետագայում կարող է վերած-
վել վարակիչ, սպիտակ փորլուծի և վարակել մյուս
հորթերին։ Մի շաբաթական և նրանցից բարձր հա-
սակի հորթերն սպիտակ փորլուծով չեն հիվանդանում,
վորովհետև նրանց ստամոքսը և աղինքներն ամրա-
պնդված են։

Հիվանդությունն նշանները.—

Հորթերի մոտ հիվանդությունը հայտնվում է
ծնվելուց սովորաբար 1—3 օր, յերբեմն ել ծնվելուց
հենց մի քանի ժամ հետո, վորն արտահայտվում է
հետևյալ նշաններով. հորթը կամ քիչ է ծծում կամ
բոլորովին դադարում է ծծելուց, անհանգիստ շարժում-
ներ է կատարում, բառաչում է. առաջանում է փորլուծ,
վորի ժամանակ նա մեջքը կոպցնում է և հետանցքն ան-
ընդհատ բաց է անում և փակում։ Կղկղանքն (աղբը) սկզբ-
բում խլուսի նման է և դեղին. շուտով դառնում է թույլ
լորձային և հետո բոլորովին ջրիկ (սպիտակ փորլուծ),
վորը լինում է սկզբում թթվահոտ, հետո՝ դարձահոտ։
Հաճախ կղկղանքը փրփրոտ է լինում, պարունակում է
կաթի փսրոններ և յերբեմն ել արյուն։ Փորլուծը դնա-
լով ուժեղանում է և հասնում այն աստիճանի, վոր

կղկղանքն ինքնաբերաբար դուրս է հոսում՝ մշտական
բացված հետանցքից։ Հիվանդը սաստիկ թուլանում է,
փորը յերբեմն ուռչում է, յերբեմն ել, ընդհակառակը՝
ներս է քաշված լինում, վորին ձևոք ապրիս կենդա-
նին ցավ է զգում։ Մարմնի ջերմությունը մի քիչ
բարձրացած է լինում, վորը մահից առաջ իշխում է։
Սրտի զարկը և շնչառությունն արագանում են,
հիվանդն այլևս տեղից վեր չի բարձրանում և հիվանդու-
թյան նշաններն յերևալուց 24 ժամ կամ 2—3 օր հետո
անասունը սատկում է ջղաճգուններով։ Սաակելուց
առաջ հորթը դիտակցությունը բոլորովին կորցրած է լի-
նում։ Յեթե բուժման վարդ միջոցներ ձեռք չեն առնվում,
հիվանդների 80—90%—ը սատկում են։ Առողջացածների
մոտ նկատվում է յերկարատև փորլուծ, վորը հյուծում
է նրանց։ Սպիտակ փորլուծի հետևանքով հորթերի
մոտ հաճախ առաջ է գալիս թոքերի և հոգիերի բոր-
բոքում։

Սպիտակ փորլուծից ստեղծված հորթի նեբխն գործարան-
ների կրած փոփոխությունները.—

Դիակը սաստիկ մաշված է գունատ (անարյուն)
է լինում։ Ուղիղ աղիքը դուրս ընկած, շրտանը լցված
է մակարդված կաթով և պանրի շիճուկի նման թըթ-
վահամ հեղուկով։ Շրտանի լորձաթաղանթը (ներքին
յերկոր) ուռած է կարմրած է, մասնավորապես ծալքերի
վրա։ Նման փոփոխություններ նկատվում են նույն-
պես բարակ աղիքներում, իսկ հաստ աղիքներում՝ ավելի
նվազ չափով։ Բարակ աղիքները մեծ մասամբ փքված
են լինում և պարունակում են գեղնորակ կամ գորշ
կարմրագույն, դարձահոտ, փրփրախառն կղկղանք
Աղիքներին կից գտնված խուլերը (ավշային գեղձերը)
ուռած է կարմրած են լինում։

Պայխարն սպիտակ փորլուծի դեմ

Պայքարի ամենահիմնական և վստահ միջոցը նորածիններին վարակից պաշտպանելն է, վորն ալելի հեշտ է կիրառել և տալիս է լավ արդյունքներ, քան հիվանդներին բուժելը: Դրա համար ել մենք այստեղ կանգ կառնենք միայն հիվանդությունը կանխող միջոցառումների վրա, անսանաբուժին թողնելով հիվանդներին բուժման ձեռքի մանրամասնությունները: Սպիտակ փորլուծի դեմ մղված պայքարի հաջողությունը կախված է մի միայն կովապահի և հորթապահի կողմից դեպի իրենց հանձնարարված աշխատանքներն ունեցած գիտակից և բարեխիղճ վերաբերմունքից:

Առողջապահական, կանխարգել հետևյալ միջոցառումներն են, վոր պայմանավորում են պայքարի հաջողությունը.

1. մայր անասունների ռացիոնալ (բավարար) և երակրումը լավորակ կերերով:

2. հորթի ծնվելու ժամանակ մաքրություն խիստ պահպանում:

3. ծնվելուց հետո հորթի անթերի կերակրումը և պահպանումը համապատասխան լուսավոր, տաք և չոր հորթանոցում:

ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ ԾՆՆԴԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆՅԱՆ ԱՌՄՋ

Ա) Կովի պոչը մի կողմ է քաշվում և կապվում (թուկով կապում են մազափունջը և կողքից տանում, թույլ կերպով ամրացնում վզին):

Բ) Հետևի մասերը (մասնավորապես յերկու վտաների միջանցը, կուրծքը և պոչը) լվացվում և գոլջրով և ախտահանվում 30/0 կրիոլինի լուծույթով:

Գ) Ծննդական արտաքին գործարանը լվանալ սկզբում մեծ քանակությամբ մաքուր գոլ ջրով, հետո սառը ջրով: Կովի կրկանքով կեղտոտված մասերը նորից լվանալ և կրիոլինի լուծույթով ախտահանել:

ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ ԾՆՆԴԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ ՅԵՎ ԾՆՆԴԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆՅԱՆ ՀԵՏՈ

Ա) Ծննդական գործարանները լվանալուց և ախտահանելուց հետո, ծնող կովին անմիջապես փոխադրել նրան հատկացված ծնարանը: Ծնարանն ընդհանուր գոմից դուրս առանձնացրած, մաքուր, լուսավոր, տաք և չոր բնակարան է, վորտեղ կովը ծնում է: Առանձին ծնարան չունենալու դեպքում, կարելի է գոմի մի անկյունը տախտակով կտրել, պատերն սպիտակեցնել, հատակը տախտակամածել, ախտահանել և հատկացնել ծնարանի: Ծնող կովի տակը պետք է փոխ տառտ, մաքուր և չոր ցամքար:

Բ) Հորթին հարկավոր է ընդունել մաքուր ջրի վրա: Ընդունողը պետք է հագած լինի արտահագուստ: Կոշիկները պետք է ախտահանի: Կովին մոտենալուց առաջ նա պետք է ոճառով ձեռները լվանա և ախտահանի:

Գ) Հորթի պորտի արմատը ջրի մեջ յեռացրած կամ կրիոլինի լուծույթով ախտահանված մետաքսի թելով կապվում և կապված տեղի քիչ ցածրից կտրվում է ախտահանված մաքուր մկրատով և կտրվածքն ոծվում է յողի լուծույթով կամ փայտի ձյութով: Պորտը կապողի ձեռները մաքուր և ախտահանված պետք է լինեն: Այս բոլորը կատարվում է տառաց պորտին ձեռք տալու: Ախտահանված ունիկով միայն չանում են պորտալարի ծայրը, վորն արդեն պիտի կտրվի:

Դ) Հորթի բերանը և քիթը մաքրում են մաքուր սրբիչով և մարմինը չորացնում:

ՅԵ) Հորթին տեղափոխում են մաքուր, չոր, տաք՝ լուսավոր և ողի միջանցիկ հոսանքներից ազատ հորթանոց:

Զ) Հորթի դնչին հագցնում են յերկաթե թելից պատրաստված ցանցից դնչակալ, վորպեսզի պատերը չլիզի և ցամքարի խոտը բերանը չվերցնի: Դնչակալը հանում են կերակրելու ժամանակ, վորից հետո նորից հագցնում են: Մի ամիս հետո՝ դնչակալը հանում են:

Ե) Նորածին հորթը պետք է ստանա միմիայն իր մոր կաթը: Ծնվելուց հետո, վորքան հնարավոր է շուտ, նրան պետք է տալ առաջին կաթը, վորպեսզի աղիքների մեջ դսնված չորացած կղկղանքը դուրս մղվի:

Ը) Կուրծքի կաթի առաջին կաթիլները կեղտոտված լինելով, հորթին չպետք է տալ, այլ դեն գցել:

Թ) Առաջին օրերը հորթին կերակրում են որակաւ 4 անգամ:

Փ) Եթելուց և հորթերին կերակրելուց առաջ հարկավոր է կովերի կուրծքը մաքուր, գոլ ջրով լվանալ և մաքուր սրբիչով չորացնել:

Սպիտակ վորլում յերևան յեկած գոմում ձեռք են առնվում հետևյալ միջոցառումները:

Ա) Հիվանդ հորթերի կղկղանքն անմիջապես ախտահանում են և վոչնչացնում (թաղում):

Բ) Առողջ հորթերն առանձնացվում են նախապես մաքրված և կրով հիսնական կերպով ախտահանված, վարակից զերծ գոմում: Նոր հորթանոց փոխադրելուց առաջ հարկավոր է հորթերի վոտները լվանալ և ախտահանել:

Դ) Հորթերի տակ փռված ցամքարն ամեն օր փոխվում է:

Ամենից նպատակահարմար է ամեն մի նորածին հորթի համար ունենալ առանձին վանդակ, վորը պետք է լինի շարժական: Շարժական առանձին վանդակներն ավելի հեշտ են ախտահանվում դեղորայքով, իսկ արևոտ օրերին հեշտությամբ փոխադրվում են դուրս արևի տակ ախտահանելու համար:

ՀԻՎԱՆԴ ՀՈՐԹԵՐԻ ԲՈՒԺՈՒՄԸ

Հիվանդների բուժումը վորոշ պայմաններում կարող է տալ դրական արդյունք: Ինչպես վերն ասացինք, բուժման ձևերի մանրամասնությունները խորում ենք անասնաբուժին: Այստեղ կարող ենք հանձնարարել այնպիսի միջոցներ, վոր փորձված հորթապահը կարող է ինքը կատարել: Լուծող հորթին տրվում է մեկ ճաշի գդալ գերչակի յուղ՝ վորպես լուծողական: Յերբ աղիքները մաքրվում են, քիչ թարմ կաթի հետ խառնում են մի թելի գդալ կավիճի փոշի և տալիս հորթին: Որակաւ տրվում է 2 թելի գդալ:

Թարմ մածնի գործածությունը նույնպես տալիս է բավարար յարդյունքներ: Մաքուր ամանի մեջ թարմ մաքուր մերանով պատրաստված, յերեսի սերը քաշած մածնից 2—3 ապուրի գդալ տրվում է հիվանդ հորթին որակաւ 4 անգամ: մածունը պետք է տրվի մաքուր գդալներով, վորոնք յուրաքանչյուր հորթի կերակրելուց հետո հարկավոր է յեռացրած տաք ջրով լվանալ: Յերեկոյան պատրաստված մածունը պետք է տալ հաջորդ օրը: Թթու մածնով չի թույլատրվում կերակրել:

ԿԱՆԻԱՐԳԵԼ ԸՆԴՀԱՆՈՒՄ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ

Ինչպես վերն ասացինք, առանց կովապահի և հորթապահի գիտակից և ակտիվ մասնակցության,

հնարավոր չի պայքար մղել այս հիվանդութեան դեմ: Հորթապահը պետք է իմանա, վոր յերբ ինքը հիվանդ անասունների գոմից դուրս ե գալիս, իր ձեռների, շորերի և վտտների վրա կրում է վարակը Նա առանց առողջ հորթերի գոմը մտնելու, կարող է վարակն այնտեղ մտցնել: Կոշիկների վրա գտնված վարակը քայլելու ընթացքում ընկնում է դետին, հատակին:

Մի ուրիշ հորթապահ, վորը խնամում է առողջ հորթերին, անցնում է նույն ճանապարհով և կոշիկների տակով փողու հետ վարակը փոխադրում է առողջ հորթերի գոմը և նրանց ևս վարակում նույն հիվանդութեամբ: Սրա համար անհրաժեշտ է.—

Ա) Վոր տավարապահը, հորթապահը, անասնաբույժը և բոլոր նրանք, ովքեր մտնում են հիվանդների գոմը, արտադրում և հատուկ կոշիկներ հագնեն և դուրս գալիս հանեն և թողնեն գոմում:

Բ) Յուրաքանչյուր գոմում պետք է ունենալ լվացարան, ոճառ և ախտահանիչ լուծույթ, վորպեսզի գոմի սպասարկու կազմը յուրաքանչյուր անգամ ձեռները լվանա և ախտահանի:

Լավ արդյունքներ է տալիս նույնպես ծննդաբերությունից 6—8 շաբաթ առաջ հղի կովերի փոխադրումը նախապես ախտահանված, վարակից զերծ գոմ: Սյդ գոմի աշխատակիցները վոչ մի շփում չպետք է ունենան վարակված գոմերի և այնտեղի հետ կապ ունեցող մարդկանց, անասունների և առարկաների հետ:

Սատկած հորթերի դիակները թիթեղապատ արկղներով փոխադրում են անասունների զերեզմանոց և այնտեղ խոր թաղում: Արկղն ախտահանվում է ախտահանիչ լուծույթներով: Սատկած հորթը փոխադրողները և թաղողները պետք է ախտահանեն իրենց կոշիկները, ձեռները և փոխեն իրենց արտադրությունը:

Սատկած հորթի վանդակը կամ նրա կեցած տեղը մաքրվում և խնամքով ախտահանվում է:

Յեթե ծնունդը զուգադիպում է գարնան և ամառվա յեղանակին, յերբ կովերն արտառնում են գտնվում, հարկավոր է ծնունդն ընդունել արտառում բացոթյա, արևի տակ, վորտեղ նորածինների համար սպիտակ փորլուծի մանրեներ չկան: Նորածին հորթը և մայրը թողնվում են արտառում, ի հարկե, յեթե անձրևներ չկան, մինչև յերեկո և յերեկոյան հորթին տեղափոխում են նախապես մաքրված և ախտահանված չոր գոմ:

Գարնանը, յերբ կովերն արտառ են դուրս գալիս և զիշերում են բացոթյա, գոմերը հարկավոր է մաքրել, պատերն սպիտակեցնել, ախտահանել, լուսամուտները բաց անել և այնտեղ վոչ մի անասուն չթողնել մինչև վաշուն, յերբ յեղանակները ցրտում են և անասունները նորից վերադարձվում են գոմ: Ամառվա չորս ամիսների այս ժամանակաշրջանում գոմում գտնված մանրեները չորանում են և վոչնչանում: Ամառվա ծնած հորթերին պետք է տեղավորել հատուկ հորթանոցներում, վորտեղ աշնան, կամ ձմռան հորթեր չպետք է լինեն:

Վերոհիշյալ միջոցառումների անշեղ կիրառումով միայն հնարավոր է լինի հաջող կերպով պայքար մղել հորթերի սպիտակ փորլուծի դեմ: Սոցիալիստական անասնապահությունում սովորեցնելում և կուլտուրներում մեծ հնարավորություններ կան վարակիչ հիվանդությունների դեմ կազմակերպված պայքար մղելու, ստեղծելով ընդհանուր, հիվանդությունները կանխող միջոցներ, կառուցելով լուսավոր, մաքուր, չոր և տաք գոմեր կովերի և հորթերի համար, մեկուսաբաններ՝ հիվանդների համար, կիրառելով բացիոնալ կերակրում, անասնաբուժական և անասնաբուժական մշտական հսկողություն:

ԳԱՌՆԵՐԻ ՄԱԽՏԱԿ ՓՈՐՈՒԾԸ

Գառնեքի սպիտակ փորլուծը հորթերի սպիտակ փորլուծի նման չսուրձ վարակելի հիվանդութիւնն է, վորը յերևան է գալիս գառների աճման առաջին որերում և պատճառ է դառնում նրանց մասսայական կոտորման:

Հիվանդութիւնն առաջ է գալիս հասարակ աչքով անտեսանելի, բայց մանրադիտակի տակ տեսանելի, փոքր կենդանի եյակների միջոցով, վորոնց վերևում մենք անվանեցինք միկրոբներ, մանրեններ: Այս միկրոբները մեծ քանակութեամբ գտնվում են վերլուծով հիվանդ գառների կղկղանքի մեջ: Այս կղկղանքով կեդրոտված ցամքաբի վրա մայր վոշխարները նստելիս՝ կեդրոտում են իրենց կուրծքը, նորածին առողջ գառը ծծելով մոր կեդրոտված կուրծքը, կաթի հետ միասին կուլ է տալիս սպիտակ փորլուծի միկրոբները և հիվանդանում: Միկրոբները կարող են անցնել նույնպես դեռ չչորացած պորտի միջոցով: Գառները կարող են կեդրոտված խոտի շուղերը բերանն առնելուց նույնպես ընդունել մեծ քանակութեամբ միկրոբներ և հիվանդանալ: Սպիտակ փորլուծի առաջ գալուն նպաստում են մի շարք կարևոր պայմաններ. 1) ցուրտ, միջանցիկ քամիների յենթակա, խոնավ և հեղձուցիչ ողունցող գոմերը, 2) մայր վոշխարների անբավարար կերակրումը և վատորակ կերը—բորբոսնած, անմաքսելի թթու խոտը—կամ այնպիսի կերը, վորը փոխում է կաթի բա-

ղադրութիւնը և ազդում գառան վրա: Հասարակ փորլուծը վատ խնամքի հետեմանքով կարող է փոխվել սպիտակ փորլուծի և տարածվել առողջ գառների վրա:

Հիվանդութիւնն ևս անցնում է ծնելու առաջին որից մինչև 4-րդ որը, ամենից շատ՝ առաջին որերը: Գառներն իրենց աշխուժութիւնը և ծծելու ցանկութիւնը կորցնում են, թուլ են և տխուր: Յերկար ժամանակ պառկած են մնում. այս նշանները յերեվարուց 12 ժամ, կամ ամենաուշը 2 որ հետո առաջանում է ուժեղ փորլուծ: Զրիկ, գարշահոտ, սկզբում դեղնորակ կղկղանքը դառնում է դորձ սպիտակագույն, փրփրոտ, վորը հաճախ պարունակում է չմարսված կաթի փսորներ և արյան բծեր: Գառը շուտ շուտ է արտաթորում, մեջքը կռացրած: Փորը յերբեմն փքված է լինում և ձեռք տալիս ցավ և դժուր: Զերմութիւնն սկզբում լինում է 40,5°—41,5° աստիճան Յիսիուսի, վորը շուտով իջնում է: Միջին արագ և թուլ է բարակում, շնչառութիւնն արագացած է և մակերեսային: Աչքերի, բերնի և քիթի լորձաթաղանթը կարմրած է: Շուտով առաջանում է սաստիկ թուլութիւն, աչքերը փոս են ընկնում, բերնից և քիթից լորձույնք է հոսում, մաշկը սառչում է և դառնում սառկում է վիզը յերկարած դրութեամբ:

Սպիտակ փորլուծից սատկած գառների ներքին դործարաններում լինում են նույն փոփոխութիւնները, ինչ վոր նկատված են հորթերի սպիտակ փորլուծի ժամանակ:

Բուժումը.—

Վորովհետև հիվանդութիւնը շատ արագ ընթացք է ընդունում, դեղորայքի գործողութիւնն այնքան էլ լավ արդյունքներ չի տալիս: Թարմ մածնի գործածու-

Թյուներ տալիս և դրական արդյունք: Մաքուր ամանի մեջ, Թարմ, մաքուր մերանով պատրաստված, յերեսի օերը քաշված Թարմ մածնից 2 թեյի գդալ, որը 3 անգամ ծծելուց առաջ տրվում և հիվանդ դառներին, մածունը չպետք և սառը լինի:

Կամխարգել առողջապահական միջոցառումներ.—

Գառների գիակներն անմիջապես հեռացնել դոմբից և դոմբից հեռու, առանձնացած տեղում խորը Թաղել: Սատկած գառան տեղը մաքրել, ախտահանել: Դեռ չծնած վոչխարներին փոխադրել նախապես ախտահանված, չոր, լուսավոր և լավ ողափոխվող դոմ, վորտեղ վոչ մի ծնունդ չի ընդունվել: Ծնող վոչխարների և դառների տակ փռել առատ, չոր և մաքուր ցամքար: Գոմը, վորտեղ հայտնաբերված և հիվանդություն, հաճախակի ախտահանման յենթարկել և այնտեղի հովիվներից վոչ վոքին չթույլատրել մուտք գործել այն դոմերը, վորտեղ հիվանդություն չի յեղել: Հովիվները գոմից դուրս գալիս պետք և ձեռները լվանան ոճառով, ախտահանեն և ախտահոտները թողնեն դոմում: Յուրաքանչյուր դոմի դռան առջև անհրաժեշտ և ունենալ ախտահանիչ դեղորայք պարունակող մի տաշտ, վորի մեջ գոմից դուրս յեկողը պետք և ախտահանի իր վոտները:

Ծնվելու յերկրորդ օրը, յերբ նկատվում և, վոր դառը հիվանդանում և՛ թեկուզ հասարակ փորլուծով, անմիջապես հարկավոր և նրան մորից հեռացնել և որական յերեք անգամ կերակրել: Ծննդի ժամանակ հարկավոր և վոչխարին տալ լավորակ կեր:

Վերոհիշյալ միջոցառումների անշեղ կիրառումը, ինչպես փորձերը ցույց են տվել, բոլորվին հեռացնում և դառների սպիտակ փորլուծի վտանգը:

Ողոր ձագերի և ձիու քուռակների սպիտակ փորլուծն առաջանում և համարյա նույն պայմաններում, ինչ պայմաններում առաջանում և հորթերի և դառների սպիտակ փորլուծը, դրա համար ել նրա դեմ կիրառվում են պայքարի նույն միջոցները:

ՄԱՏՂԱՇՆԵՐԻ ՎԱՐԱԿԻՉ ՀՈԴԱՏԱՊԸ ԿԱՄ ԱՐՅԱՆ ԹԱՐԱԽԱՎԱՐԱԿՈՒՄԸ

Այս հիվանդությունը գլխավորապես նկատվում և քուռակների և հորթերի մոտ Հիվանդների պորտի արմատը և հողերն ուռչում են և Թարախակալում: Այս հիվանդությունը, ինչպես սպիտակ փորլուծը, նույնպես առաջանում և աչքով անտեսանելի մանրերի միջոցով, վորոնք կեղտի և այլ միջոցներով մուտք են գործում նորածնի պորտի մեջ, բազմանում են այնտեղ, հետո անցնում արյան մեջ և այնտեղից ել տարածվում հողերը: Հիվանդ կենդանու բորբոքված պորտից հոսած հեղուկը ցամքարի միջոցով կարող և վարակել առողջ անասուններին: Ծննդաբերության ժամանակ ոժանդակող մարդու անմաքուր ձեռքերի միջոցով վարակը նույնպես կարող և փոխանցվել նորածնին: Հիվանդ անասունի կղկղանքը նույնպես հանդիսանում և վարակի աղբյուր:

Հիվանդության նշանները գլխավորապես հայտնվում են ծննդից 1—2 օր հետո, հազվադեպ դեպքերում ավելի ուշ, իսկ բացառիկ դեպքերում անասունը ծնվում և աղբն հիվանդ:

Հիվանդի պորտը մեծ մասամբ ուռած և, զգայուն և տաք: Պորտալարը դանդաղ և գորանում: Պորտանցքից հոսում և Թարախային կամ նեխած հեղուկ: Հիվանդի ախորժակը նվազում և, կամ բոլորովին կոր-

շում. նա սատարիկ հյուծվում է և թուլանում: Ջերմությունը բարձրանում է, սիրտը բարակում է արագ, շնչառությունը նույնպես արագանում է:

Շուտով առաջանում են ուռուցքներ ծնկային, արմնկային հոդերում: Հիվանդը ցավ է զգում հոդերում և կազում: Թարախակալած ուռուցքը հաճախ ինքնըստինքյան պատռվում է և այնտեղից դուրս է հոսում մաժուցիկ լորձաթարախային հեղուկ: Հաճախ այդ հեղուկի մեջ նկատվում են վռակրի և կոճիկի փոքր կտորներ: Արյան միջոցով մանրեները հաճախ անցնում են թոքերը և առաջացնում թոքերի բորբոքում, վորի ժամանակ անասունը հազում է, շնչառությունն արագանում և քթից հեղուկ է հոսում:

Բացի սրանից, մեծ մասամբ առաջանում է աղիքների թարախային բորբոքում, վորի հետեանքով անասունը փորի ցավ է զգում և լուծում է: Կղզանքն սկզբում լինում է բաց գույնի, հետո դառնում է մուգ, ջրիկ և շատ զարշահոտ:

Հիվանդության շատ աղբյուր տեսակի դեպքում նրա տեղությունը շատ կարճ է լինում: Անասունի ջերմությունը բարձրանում է, առաջանում է ուժեղ փորլուծ, յերբեմն նույնիսկ արյունախառն մեզ: Հիվանդը սառելում է 1—2 սրվա ընթացքում:

Մահացության դեպքերը հորթերի մոտ կազմում է 35—40⁰/₀, քուռակների մոտ՝ 50—60⁰/₀:

Բուժումը.—Պորտի թարախակալած բորբոքման ժամանակ ուռուցքը ձեղքում են և ախտահանիչ դեղորայքով ախտահանում: Հոդերի բորբոքման ժամանակ քուռակների հոդերն ոճում են սնդիկի դորշ ոճանելիքով կամ անասնաբուժի կողմից ձեղքվում է, թափախը դուրս բերվում և դեղորայքով ախտահանվում:

Առողջապահական կանխարգել միջոցառումներ. —

Առաջին հերթին պետք է խիստ ուշադրություն դարձնել և ծննդաբերության ժամանակ մաքրություն պահպանել: Ծննդաբերությունից առաջ մաքրության վերաբերյալ ձեռք պետք է առնել բոլոր այն միջոցառումները, վոր ցույց ենք տվել հորթերի փորլուծի ժամանակ: Ծննդուց անմիջապես հետո նորածնի պորտն ոճում են յողի լուծույթով կամ փայտի ձյութով՝ առանց պորտին ձեռք տալու: Հորթերի և քուռակների վանդակները պետք է պահել խիստ մաքուր: Այնտեղ, վորտեղ հիվանդներն են յեղել, հարկավոր է մաքրել և խնամքով ախտահանել. առողջ անասուններին հարկավոր է անջատել հիվանդներից: Նորածններին մայրերին հարկավոր է տալ համապատասխան լավորակ կեր:

ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐԻ ԹՈՒԲԵՐԻ ՎԱՐԱԿԻՉ ԲՈՐԲՈՒԲՈՒՄԸ

Այս հիվանդությունը հայտնվում է գլխավորապես նորածին հորթերի, խոզերի և գառների մոտ առհասարակ դարձան ժամանակ, բայց կարող է շարունակվել և ամբողջ ամառվա ընթացքում, մանավանդ հորթերի մոտ:

Հիվանդությունն առաջանում է զանազան ճանապարհներով՝ կենդանու թոքերի մեջ մուտք գործող մանրեների միջոցով:

Հիվանդանում են մի շարաթականից մինչև 6 ամսական մատղաշները:

Հիվանդությունը հիվանդից առողջին փոխանցվում է, յերբ հիվանդը հազում է և հազի միջոցով արտադրված լորձուքն ընկնում է առողջ անասունի բերնի կամ քթի մեջ, վորտեղից վարակն անցնում է թոքերը և առաջացնում թոքերի բորբոքում:

Առողջ անասունը կարող է վարակվել և ուրիշ միջոցներով ինչպես, որինակ, յերբ նա լիզում է կեղտոտ պատը, ուտում է կեղտոտ խոտը, կաթ է խմում կեղտոտ ամանից կամ ծծում է մոր չմաքրված կուրծքը և այլն:

Հիվանդության առաջացման նպաստում են անասունի առողջությունը թուլացնող դանադան պայմաններ, ինչպես, որինակ, ցրտառությունը, մատղաշներին հատկացված զով հատակը կամ պատերը ցեմենտած լինելը, միջանցիկ քամիներէ յենթակա ցուրտ և խոնավ գոմերը, անասուններին մշտական դոմում պահելը, մարսողական գործարանների խանդարումը (անժամանակ ծծից կտրելը, վոչ ուսցիոնալ կերակրումը, փորլուծը):

Հիվանդությանն նշանները.—Թոքերի վարակիչ բորբոքումն առաջ է գալիս կամ անկախ կերպով, կամ մատղաշների ուրիշ վարակիչ հիվանդությունների հետ զուգընթաց (փորլուծ, վարակիչ հոգատապ), իսկ խոզի ձագերի մոտ՝ յերբեմն առաջ է գալիս վորպես հետևանք թոքերի մեջ դռնված մեծ քանակությամբ կլոր ճիճուների:

Վարակն անասունի մարմնի մեջ մտնելուց հետո մինչև հիվանդության նշանները յերևալը տևում է՝ հորթերի մոտ 2—18 օր, իսկ խոզերի մոտ՝ 1—3 շաբաթ:

Հիվանդությունն ունենում է յերկու ընթացք՝ սուր և կիսասուր (յերկարատև): Սուր տեսակով հիվանդանում են ալելի մատղաշ, մի քանի շաբաթ հասակ ունեցող անասունները:

Սուր տեսակի հիվանդության նշանները հետևյալներն են. հիվանդը շատ թուլ է, ախորժակը կորցնում է, ջերմությունը բարձրանում է մինչև 41° և

բարձր, շնչառությունն արագանում է, ունենում է կարճ, ուժեղ և ցալոտ հապ: Կրծքի վանդակի վրա ճնշելիս հիվանդը ցավ է զգում: Հետո այս նշաններին միանում են փորլուծ, փքվածություն, ընդհանուր թուլություն, վորին հիվանդությունից 2—6 օր հետո հետևում է մահը:

Հիվանդության կիսասուր տեսակն առաջ է բերում թոքերի ալելի ծանր և յերկարատև հիվանդություն: Հաղը լինում է ալելի հաճախ, խուլ և ցնցուններով: Շնչառությունն արագանում է, քթից և աչքերից լորձաթարախային հեղուկ է հոսում: Վերջի վերջո բոլորովին հյուծված՝ հիվանդը սատկում է: Պատահում է, վոր հիվանդության նշաններն աստիճանաբար թեթևանում են և անասունն առողջանում է:

Այս հիվանդությունից սատկած անասունի թոքերը պնդացած են լինում, ինչպես լյարդը. նրանք կորցնում են իրենց առաձգականությունը, փափկությունը: Վարդագույնից դառնում են մուգ կարմիր կամ գորշագույն: Կրծքի վանդակի ներքին յերեսի վրա պանրանման սպիտակ փոսեր են նկատվում:

Յերկարատև հիվանդությունից սատկած անասունի թոքերում նկատվում են թարախակալված պանրանման ուռուցքներ:

Դեղորայքի գործածությունն այս հիվանդության ժամանակ շատ քիչ արդյունք է տալիս: Գլխավոր ուղղորթությունը պետք է դարձնել կանխարդել միջոցառումների վրա:

Կանխարգել միջոցառումները յեվ պայտաի մեկերը.—

Ամենահիմնական կանխարգել միջոցառումն այս հիվանդության նկատմամբ մատղաշների խնամքի բարեխալումն է: Մաքրությունը, ցամքարի հաճախակի

փոխելը, ցրտից, խոնավութունից, միջանցիկ քամիներից պաշտպանելը, ուսցիոնալ կերակրումը պայաններ են, վորոնք վճռական դեր են խաղում հիվանդութունը կանխելու գործում:

Ուրիշ տեղից նոր դնված անասունները պետք է մինչև 2 շաբաթ մեկուսացած պահել:

Հիվանդութուն հայտնաբերված վայրում հարկավոր է առողջ հորթերին անմիջապես առանձնացնել հիվանդներից և կասկածելիներից: Յերբ հիվանդութունը դեռ շատ է տարածված և հիվանդների թիվը քիչ է, հարկավոր է նրանց սպանել՝ վարակը չտարածելու համար:

Ինչ վերաբերում է առողջապահական ուրիշ միջոցառումներին—ախտահանութուն, մեկուսացում և այլն, նույնն են, ինչ վոր սպիտակ փորլուծի դեպքում:

<< Ազգային գրադարան

NL0283140

ԴԻՆԸ 25 Կ.

8639

424

Вр. КАЗАРЯН

Заразные болезни молодняка
и
мероприятия по борьбе с ними

Сельхозгиз

1934

Эривань